

Righteous Reward

פרשת שמות תשע"ט

Shemot - Parashat

2 Artscroll

15 The king of Egypt said to the Hebrew midwives, of whom the name of the first was Shifrah and the name of the second was Puah — 16 and he said, 'When you deliver the Hebrew women, and you see them on the birthstool; if it is a son, you are to kill him, and if it is a daughter, she shall live.' 17 But the midwives feared God and they did not do as the king of Egypt spoke to them, and they caused the boys to live.

18 The king of Egypt summoned the midwives and said to them, "Why have you done this thing, that you have caused the boys to live!"

19 The midwives said to Pharaoh, "Because the Hebrew women are unlike the Egyptian women, for they are experts; before the midwife comes to them, they have given birth."

20 God benefited the midwives — and the people increased and became very strong. 21 And it was because the midwives feared God that He made them houses.

20. ויטב אליהם — God benefited. Or HaChaim explains that when God sees that a person desires to serve Him at great personal sacrifice, He enables him to succeed, thus enabling him to perform even more good deeds — for which he deserves to be rewarded. Hence, for trying to make the nation grow, the midwives were benefited with extraordinary success, so that they could increase their good deeds and thereby earn even greater rewards.

R' Moshe Feinstein understands the verses differently. God benefited the midwives — how? By letting the nation increase and become strong. So great was the midwives' love for their people that their greatest reward was the success of the nation. The secondary reward — the one that is mentioned later because it was less important to the midwives — was that God made them houses.

3

Einei Yisrael - R. Belsky

AT THE BEGINNING of Parshas Shemos, the story of the meyalados, the Jewish midwives, is recounted. They stood up to Pharaoh's evil decree, and risked their own lives in order to save countless male children. The possuk tells us, "God was good to the midwives, and the people increased and became very mighty. Because the midwives feared God, He gave them houses (batim)." (Shemos 1:21) Rashi tells us, "What was this good [that was done for them]? 'He gave them houses'; houses of the Priesthood (Kehunah), of the Levites and of Royalty (malchus), all of which are called 'houses.'"

To say this, Rashi connects the initial phrase, "God was good to the midwives," to the next possuk, "because the midwives feared God, He gave them houses." To make this connection, Rashi must pass over the end of the first possuk, "And the people increased and became very mighty," which apparently has little to do with the good Hashem did with the midwives personally. This raises the question: Why does the Torah seem to interrupt its discussion of the reward Hashem gave the midwives? Would it not have been clearer to have mentioned that He gave the midwives houses immediately after saying that He was good to them, and mention the growth of the nation afterwards?

במקרא

פרשת שמות

ויבינו

4 ה

צ"ב הא כבר כתיב ויטב ומה הוסיף הקרא שוב דויהי כי יראו וגו', ומהו שכר ההטבה הראשון שאינו משום היראה, וגם למה לא ביאר בתחילה מהי ההטבה, ומהו שאמר וירב העם דמה ענין זה לטובת המילדות, ולכאור' כל סדר הפס' איפכא היל"ל ויהי כי יראו ויעש וגו' ויטב אלקים."

והנראה בזה דבאמת צ"ב איך קיבל מלך מצרים טענת המילדות שהכניסו עצמן לסכנה גדולה, והרי ידע שהן החיו הילדים כמו שבאמת שאל להן. והפשוט הוא דהרי לכשפרעה תפסן ואיים עליהן באמת מנע מהן מלכודא ליילד שלא יוכלו לסייע לילדות, ואעפ"כ כתיב וירב העם ויעצמו מאד, והיינו דאף שהיו יולדות בלא המילדות מ"מ נעשה נס והעם רבו אף יותר מבתחילה, וזה היה לעדות על מה שהמילדות טענו כי חיות הנה, והיינו שהן יולדות לבדן על הצד היותר טוב ובדרך נס ואף בריבוי יתר, ובוה נתקיימה טענת המילדות לפרעה, ובוה א"ש היטב דויהי באמת היתה ההטבה הגדולה למילדות בהא גופא שוירב העם ויעצמו מאד, שבוה הוכח טענתם לפרעה. אך לא זה היה שכרם, ולכן לאחר מכן אמר ויהי כי יראו וגו' ויעש להם בתים, שזה כבר היה שכר פעולתם הטובה, ולכן בתחילה כתיב ויטב שזה קאי על מה שפרעה קיבל טענתו, ואח"כ ביאר שכרן.

מגד יוסף

5 ה

If the posuk wishes to relate Hashem's beneficence to the midwives ("He made them houses"), why does it interrupt and state "and the people increased and became strong"?

This comment, however, is not an interruption but part of their reward. The Torah (1:17) relates, "The midwives feared Hashem; they did not do as the King of Egypt had commanded them, and they kept the boys alive." Rashi explains that the midwives did far more than simply save the boys from dying: they took positive steps to keep them alive, bringing them food and water. Subsequently, the midwives merited threefold. First, Hashem granted them success: "And the people increased." To risk one's life for a cause and merit to see it flourish is in itself a tremendous reward. Second, by going beyond the letter of the law in bringing the infants food and water, the midwives merited a reward also beyond the letter of the law: even the sickly infants who would naturally have died survived "and became strong." Finally,

שהפסיק המקרא באמצע עם "וירב העם ויעצמו", (ע' אה"ח דע"ז). ונראה לפרש כך את סדר הפסוקים: "ויטב" על ידי זה ש"וירב העם". הקב"ה ראה שאצל שפרה ופועה השכר הגדול ביותר, הוא הצלחתם במשימתם להציל את ילדי ישראל. כל כך היו מסורים לעם עד שלא חשבו כלל על שכר לעצמם, אלא כל מה שביקשו היה שיצליחו להפריז מצימת פרעה, וכשראו שוירב העם ויעצמו מאוד, עבורם היה זה השכר הגדול ביותר. ויהי כי יראו המילדות את האלוהים, כשהקב"ה ראה את דרגת היראת שמים שלהם, שכלל לא חשבו על שכר לעצמם אלא רק חשבו על טובת העם, אז ראה הקב"ה שראויים הם להנהיג העם ועשה להם בתים. שהרי עיקרו של מנהיג הוא שאין לו פרט כלל וכל מגמתו הוא טובת העם, ושפרה ופועה שהראו תכונה זו, היו ראויין שיצאו מהן מנהיגי ישראל.

on account of their fearing Hashem, "He made houses for them."

EINEI YISROEL

4

Many years ago, the author's father, Reb Berel Belsky, ז"ל, gave a fascinating answer to this question. He explained that many Jews perform selfless acts of kindness, often with great *mesirus nefesh*, and, "vayitev Elokim - Hashem deals well," with them. Indeed, there are many *mitzvos* for which the Ribbono Shel Olam grants us the 'fruits' in this world, and rewards us fully in the World to Come.

* However, it is quite rare for Hashem to grant a person the privilege to personally witness the full impact of his kindness and righteousness in this world. More often, a person's efforts seem to have come to naught in this world, and he does not directly perceive the positive results of his actions.

Occasionally, there are individuals who merit seeing how their actions have accomplished great results both in this world and the Next. This was precisely the case with the *mevaldos*. They risked their own lives to save the Jewish newborn boys, and as a result, they witnessed Klal Yisroel grow into a great and mighty nation. This is the meaning of the *posuk*, "God was good to the midwives, and the people increased and became very mighty," for an intrinsic part of the good that Hashem granted the midwives was that they saw the results of their actions, and lived to experience great *nachas* from witnessing the phenomenal growth of the Jewish nation, in which they played such a vital role in bringing about.

8 Rav Pam

Or HaChaim wonders where the personal reward for the midwives can be seen. In the next *pasuk*, it says it was because the midwives feared G-d that He made them houses, which, as Rashbi explains, were dynasties of Kohanim and Leviim, as well as the royal House of Dovid HaMelech. However, the previous *pasuk* does not describe what benefit Hashem gave them personally.

Or HaChaim explains that the benefit the midwives received for their *mesiras nefesh* of defying Pharaoh was seeing the success of their efforts. Instead of being the cause of a decrease in the population, they had the great *zechus* of saving countless lives and causing a major increase in their people. What could be a greater

reward than the sense of satisfaction at witnessing the success of their toil!

11

102 WITH HEARTS FULL OF FAITH

In fact, the Gemara brings a number of instances where people were saved from death in the nick of time because they performed a *mitzvah* at the very moment they were meant to die. God granted them the opportunity to perform a *mitzvah* at that critical moment, and they had the good sense to take advantage of it. But if God had not sent them this opportunity with a Heavenly messenger, they would never have gained that extra bit of credit that meant the difference between life and death.

This what we ask for when we say, "Inscribe us in the book of merits." Give us the opportunities to gain merit. It is not up to us, but to You. Give us the ability, the means and, above all, the opportunities to accumulate merit. Give us the opportunities to come to the synagogue with health and vigor and the wisdom to stand like beggars at the door and offer up our "complete prayers" to You.

ממה שהפסיקה התורה וכתבה באמצע "וירב העם ויעצמו מאוד", ואחך כך חזרה ואמרה "ויהי כי יראו המילדות ויעש להם בתים", משמע שזכו המילדות לשתי ברכות נפרדות: האחת - "ויטב אלקים למילדות וירב העם ויעצמו מאוד", היינו שזה עצמו היה טובתן וברכתן, שרבו העם מאוד, וברכה נוספת - "ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים".

יצריך ביאור מה עניינן של שתי ברכות אלו, וכן יש להבין, איזו שייכות פרטית אליהן היתה לברכה זו של ריבוי העם.

ונראה לפרש את הפסוק כך: "ויטב אלקים למילדות", ומפרשת התורה מיד: מה היתה ההטבה - עצם מצוה זו שעשו בעצמו, שזכו להציל כל כך הרבה אנשים, וקנו להם בזה זכויות גדולות, זה היה שכרם!

וכמו שאמרו חז"ל (מכות פרק ג' מ"ז): "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", והיינו משום שהתורה והמצוות עצמם הם הזכות הגדולה ביותר לאדם. ממילא, מצוה זו עצמה של "וירב העם" - היא היתה זכותם.

ללמדנו, שזכות גדולה היא לאדם, שניתנת לו האפשרות לקיים מצוות, שכן לא כל אחד זוכה לקיים מצוות בעולם, וכמו שאמרו זאת חז"ל (מסכת סוכה דף מ"ט, ע"ב): "אמר רבי אלעזר: כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד, שנאמר (תהלים ל"ג, ה') 'אוהב צדקה

ומשפט חסד ה' מלאה הארץ'. שמה תאמר כל הבא לקפוץ קופץ, תלמוד לומר (תהלים ל"ג, ה') 'מה יקר חסדך אלקים' וגו', יכול אף ירא שמים כן, תלמוד לומר (תהלים ק"א, י"ז) 'וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו', עכ"ל.

וכך מצינו בזהר הקדוש (תיקוני זוהר תקונא תמיני ס"ד דף ל"ז עמוד ב') שכתב וז"ל: "זכאה איהו אבר דעביד ביה מצוה לקודשא בריך הוא, דבגינה נחית קודשא בריך הוא לשרייא בכל אבר דיליה, ועל האי בר נש מכריזין לעילא הבו יקר לדיקונא דמלכא", עכ"ל.

הרי לנו, כי העושה מצוה מכריזים עליו בשמים, שפלוגי זיכוהו לעשות מצוה. ובוודאי שלא בחינים נותנים לאדם את הזכות הזו.

לפי זה מובן היטב לשון הכתוב כאן: "ויטב אלקים למילדות", שהרי כל הזוכה לעשות מצוה בעולם, זכות גדולה היא עבורו, ולכן היתה זה ברכה גדולה עבורן מה שקיימו מצוה מיוחדת זו שהיה בה גם הצלת נפשות, וגם גרמו לריבוי עם ישראל.

ובזכות היראת שמים שהיה להם, נתן להם הבורא עוד ברכה. וזה שכתוב * "ויעש להם בתים", שזה היה הברכה המיוחדת עליהם ועל זרעם, וזה קיבלו לא על מצוותיהם שעשו, אלא על היראת שמים שלהם, שזה היה ברכה מיוחדת להם, על הדבר המיוחד שהיה להם, שהוא היראת שמים שלהם. אבל על המצוה זה עצמו שעשו את המצווה, היה זה בעצמו שכרם משלם.

אין ישר

12

צריך ביאור, מה טובה היא למילדות שעם ישראל רבו והתעצמו.

וכתב האור החיים הק' וז"ל, כי בראות ה' יראתם מהאלקים הומין לידם עשות מצות לאין קץ להרבות שכרם, והוא אומרו ויטב וגו', ומה היא הטובה וירב העם שבזה יגדל זכותם, כי כולם יחשבו להם כשלא הרגום. ואולי כי לטעם זה זכו משה ואהרן בישראל, כי בשלהם זוכים לצד כי יוכבד ומרים נתנו נפשם עלינו, ועברו פי מלך, ועוד להם שזנו ופרנסו משלהם, לזה יחשבו עליו הוא אבינו, הוא מלכנו, הוא מושיענו וכו', עכ"ל.

* מכאן למדנו שאדם העושה לחבירו מעשה טוב, נוטל שכר לא רק על אלו שעשה להם הטובה, אלא גם על התוצאות, ולכן המילדות נטלו שכרן על כל הדורות הבאים יוצאי חלציהן של אותן הבנים שניצלו במסירות נפשם.

ויש בנותן טעם להביא את דברי התולדות יהושע³³, שמבאר עד כמה השפעת מעשי האדם משפיעים - בין בעוה"ז ובין בעוה"ב, וז"ל, אמרו חז"ל (ר"ה לב ע"ב),

Another explanation of salvation "sprouting like a plant" is offered by the Vilna Gaon. He says that the actions of one's children can cause the parents (or ancestors) to gain merit in the afterlife. The repercussions of parents' actions grow (like a plant) over time, even after death, and can help the parents merit resurrection.⁸

עוד אמר הרב אברמסקי זצ"ל לבאר פסוק

בקבלת (ו-ב) "ושבח אני את המתים שכבר מתו, מן החיים אשר המה חיים עדנה". אם אלה רוצה לשבח את המתים שכבר מתו, איך

תשבח אותם? מן החיים אשר המה חיים עדנה...

• תתבונן על תלמידיהם ופירותיהם אשר המה עדיין חיים ומזה יצא השבח הגדול!

18

צח דרכי שמות מוסר

ויעטב אל-קים למילדות וירב העם וגו' ויהי כי יראו המילדות את האל-קים ויעש להם בתים (א' כ')

ומפרש רש"י מהי הטובה ויעש להם בתים. ויתכן לומר פשוט, ויעטב אל-קים למילדות מהי הטובה "וירב העם ויעצמו מאד" כלומר, זה שרבה העם היתה הטובה למילדות בשכר מעשיהן, כי המילדות, אשר התורה מעידה עליהן "כי יראו המילדות את האל-קים" לא היו מקבלות סיפוקן בזה שר' יטיב להן באופן פרטי ויעשה להן בתים, בו בזמן שעם ישראל מתבוסס בדמו, בניו נשלכים לכליה, וכליה חלילה נשקפת לו.

אבל, אם זכו לראות בעיניהן, שהקב"ה ברוב חסדיו הפר את מחשבתו של אותו רשע וסוכלה עצתו, ותחת הבה נתחכמה לו פן ירבה, נתקיים "וירב העם ויעצמו מאד" וזוהי ההטבה העקרת שהטיב עמהו ר', ורק אחר כך כשהוטב מצב העם כולו, יכלו המילדות להרגיש את ההטבה בחייהן הפרטיים "ויעש להן בתים".

מכאן שאיש המעלה מקבל סיפוק נפשי מלא אך ורק בטובה שמגיע לוולתו וכל שכן לכלל כולו, ובשום אופן לא ימצא סיפוק בכל תענוגי העולם בחומר ורוח בחייו הפרטיים, אם מצבו של הכלל ברע הוא. ואין לך פורענות גדולה מזו של דורנו שחרון אף ר' נשפך על עמנו, שגאונים וצדיקים, יהודים יראים ושלמים ותינוקות של בית רבן נהרגו ונשחטו בלי רחם, ואיד יערכו לנו תענוגי עוה"ז ואיד נוכל לעבור לסדר היום של חיים רגילים כבשנים כתיקונם, מבלי להרגיש בכל נימי נפשנו את החורבן הנורא של העדר ששת מליונים אחים קרובים וטהורים.

ידוע הדבר כשארבעה אחים חיים ביחד, ומת אחד או שנים מהם, הרי אלה הנשארים בחיים מתקשרים זה לזה באהבה יותר חזקה ומסירות יותר נאמנה. גם אנו נבחנים בזאת במדת אהבת ישראל שאנו שרידי הפליטה מרגישים איש לרעהו, המתבטאת על ידי עזרה הדדית ודאגה לגורלו של הנוולת בחומר ורוח וכמה דאב הלב שישנם אנשים שהם צרי עין לראות בהצלחת אחרים והנאתם.

שמעתי מפי מו"ר הגה"צ ר' משה רוזנשטיין זצ"ל שמרן הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל היה מביע לפעמים בזמן זריחת השמש, שמחה רבה על האושר שהוא מרגיש בשמש המאירה שאין ערוך לטוב הצפון בה, והוסיף ע"ז מו"ר ז"ל: למה אין אנו מרגישים את האושר למראה השמש וכל צבא השמים? מכיון שיצר לב האדם רע הוא, והוא יכול להרגיש טעם באושר ועושר רק בדבר שכל ההנאה שלו היא ואין לחבירו חלק בה, כמו שמפתח הקופה נמצא בידי ואין לחברו שום גישה אליו, מה שאין כן בדבר שנטבע הניתן להנאת כל אחד ואחד, ברם הגרי"ס שאהב את כל האדם אהבה עזה כגופו ו"כמור" ממש, היה יכול להרגיש את האושר ועושר של הטבע אף שאחרים גם כן נהנים מזה, כמו שהאב הנאמן אינו מרגיש שום

מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ידוע שבשר ודם מעשי ידיו מבלים אותו, הוא הולך אל עולם הגמול, ומעשי ידיו ישארו פה בעולם המעשה, והנה המעשים מהם טובים ומהם רעים, ונצייר הדבר במעשה הטוב.

חכם אחד חיבר ספר בהלכות או באגדות והועיל בו לרבים, כי העיר העינים בהלכותיו או העיר הלבבות במוסריו, והלך לבית עולמו למנוחות ופסקו לו ב"ד של מעלה מדור בגן עדן לפי כבודו, לפי תורתו ומעשיו ותועלת ספרו, ויהי בראש השנה הראשון אחר פטירתו, נתבקש לבי"ד של מעלה, ופסקו לו מדור אחר יותר מבהיק ובהיר מהראשון, ויהי הוא כמשתאה על הדבר לאמר, הלא משעה שיצאתי מהעולם המעשה לא סיגלתי תורה ומעשים טובים, כמשד"ל במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות, ואם באמת מגיע לי היתרון הזה, מדוע לא פסקו לי בשעת הדין אחר המיתה?

אף הם ב"ד של מעלה השיבו לו נכוחה על תממה על החפץ, כי משעה שנפטרת עד היום הזה הועיל ספרך לכמה בני אדם ועשו על ידו פרי תבונה או נטעו יראת ה' בלבבם, והן עתה תבוא על שכרם מלבד עבודתך בחיים. ועל התועלת שאחך פטירתך לא היה יתכן אז לשלם לך ולקבוע לך שכר ע"ז, יען הבחירה מסורה לנמצאי עולם המעשה, ואין ידיעתו ית' קובעת שכר למעשים התלויים בבחירת החיים בטרם יבואו. אולם עתה ברה"ש שכבר שלח שורשך הטוב פארות מטעי נאמנים מני אז עד עתה, הנה תקבל טוב על כל המעשה שם, כי הוא נצח משרשך שהנחת, וכן הוא בכל ר"ה וכמש"כ חכמי האמת שאף הנשמות נידונים ברה"ה והכוונה כאמור.

ולזאת אמרו חז"ל (סוף מס' ברכות סד ע"א), צדיקים אין להם מנוחה אף בעוה"ב, כי מעשיהם שהניחו בעוה"ז לא ימושו מעשות פרי שנה בשנה, ולזאת ילכך מחיל אל חיל כל ימי עולם לפי כשרון המעשה שהניחו אחריהם ברכה בארץ, עכ"ל.

כתוב בתהלים (צב-יד), "שתולים בבית ה' בחצרות אלקינו יפריחו", העיר הרב אברמסקי זצ"ל בפליאה על כך שתחלת הפסוק אינו תואם עם סופו, הכתוב פותח בבנין-קל "שתולים" ומסיים בבנין-הפעיל "יפריחו" ולא "יפריחו" - מה הוא הרעיון המרומז בשינוי זה.

מבאר הרב אברמסקי, והנה ימים באים אשר הצדיק אינו שרוי יותר עמנו בארץ החיים. הוא כבר שתול בבית השם - ומכל-מקום השפעתו עדיין ניכרת גם בעלמא הדין. כיצד? הוא מוסיף להשפיע במובן זה, שאנשים נוספים ילכו גם כן בדרכיו, וימשיכו בעקבותיו, ובכן, משם, ממקום משכנם בעלמא דקשוט, יצדיקים "יפריחו" (לשון הפעיל) את נטיעותיהם-תלמידיהם אשר נמצאים פה 'בחצרות אלקינו'.³⁴

15

כתב בספר אמונת חכמים³⁵ וז"ל, שכשאחד מחטיא גם אחרי מיתתו ולעונשו אין קץ אפשר שילכו ויתרבו מאוד אותן האנשים שיחטאו בשבילו, ורבים אשר ימית במותו מאשר המית בחייו, ועל זה ביאר כהר"ר משה זכות מ"ש הכתוב (ימיה לביט), "גדל העצה ורב העלילה אשר ענין פקחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו", שכאשר הקב"ה מעניש איש אחד הנה ענינו יתברך פקחות על כל דרכי בני אדם אשר בעולם לראות אם מעשיו עשו פירות והוא היה בעוכריהם, אז יעניש אותו על כולם, וזהו לתת לאיש [הנדרש] כדרכיו וכפרי מעלליו.

16 נחלת יהושע - מלבי"ם

המניעות האלה, ולכן יאמר ה', אל יהושע. ובאר כי יהושע זכה בין לנבואה בין להנהגת העם מצד שהיה משרת משה וגדולה שמושה יותר מלמדו, וקרא את משה בשם עבד ה' לאמר שגם אחרי מותו נקרא בשם עבד ה'. כמו שאמרו חז"ל (סוטה י"ג ב') מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש. רצה לומר כי הצדיק העוסק רק להשלים את עצמו תופסק עבודתו בעת מותו. אבל העוסק לשלמות הדור והדורות הבאים, הוא זוכה ומזכה לדור *אחרון. והעבודה המתמדת בסבתו גם אחרי מותו תקרא על שמו כמו שנאמר וצדקתו עומדת לעד. וזה שאמר שגם אחרי מות משה היה עבד ה'.

21. ויעש להם בתים. — He made them houses. God rewarded the midwives for their devotion: He provided them with houses. These "houses" were not buildings; they were dynasties, for Jochebed (Shifrah) became the ancestress of Kohanim and Levites, and Miriam (Puah) became an ancestress of David [because one of her granddaughters married one of David's forebears (Sotah 11b)] (Rashi).

➔ In an entirely different approach, Rashbam comments that it was Pharaoh who provided houses for the midwives. He placed them under house arrest so that they could not keep the babies alive.

ויעש להם בתים.

ולא ביאר מה ודרשו חז"ל דהיינו בתי כהונה ולויה ומלכות, וראה להלן בקרא דוילך איש שכל פס' הבאים הם ביאור למקרא נה.

ובפשוטו של מקרא יש לכאר דויעש להם בתים היינו בתים להגנה ומחסה מפני פרעה ושוטרי, וזהו שמבאר הקרא השכר של יוכבד שלא יכלה עוד להצפין את משה עשה לה הקב"ה ליוכבד ומרים בית בתוך מצרים הוא בית פרעה בעצמו לגדל בן את משה וע"ז גופא נא' ויעש להם בתים מדה כנגד מדה, ובתים לשון רבים הקינו בית פרעה ובית יתרו ששם נתגדל משה, ובלא זה גם לא היה משמעות לבית המלוכה * שיצא ממרים כמובן

• ונראה עוד דבעבור זה זכו משה ובצלאל בני יוכבד ומרים לעשות הבית לר' המשכן, כיון שהשכינה גופא עשתה להם בתים אזי היא קבעה דירקתה אצלם לפיכך על ידם ראוי להקים המשכן ולקיים בו ושכנתי בתוכם.

רוח אליהו

שי 22

לכל המעלות צריך מסירות נפש

בהמשך הדברים אומרת התורה (א, כא) מה היה שכרן של המילדות — ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים.

מסביר זאת רש"י בשם חז"ל (סוטה יא, ב):

ויעש להם בתים, בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים, כהונה ולויה מיוכבד, שזכתה למשה ואהרן, ומלכות ממרים, שיצא ממנה מלכות ביח דוד.

במדרש אף נאמר (ש"ר א, טו) שהן זכו לתורה. יוכבד העמיד הקב"ה ממנה את משה שניתנה התורה על ידו ונקראת על שמו, ומרים יצא ממנה בצלאל שהיה מלא חכמה ועשה ארון לתורה.

בפשטות מבינים זאת כתשלום שכר. בשכר שיראו את האלקים ומסרו נפשם עשה להם הקב"ה בתים חזקה אותם בכל המעלות שבעולם, בכהונה, במלכות, ובחכמה. בכך שילם להם שכרם משלם.

אך לאמיתו של דבר נראה שצריך להבין זאת קצת אחרת.

כאשר יראו המילדות את האלקים ומסרו נפשם להצלת ישראל עשה להם הקב"ה בתים לא בתור שכר בעלמא, אלא מפני שזה מה שנדרש בשביל הבתים הללו.

• מעלה זו של מסירות נפש שהיה למילדות היא המעלה הנדרשת בשביל לזכות לכל המעלות שבעולם.

בכדי לזכות לכהונה יש צורך בכח של מסירות נפש. כמו כן בשביל להעמיד בן כמשה רבינו, שיהיה ראוי להיות גואלן של ישראל, ג"כ צריך מסירות נפש.

גם בשביל לזכות לחכמה נדרשת מסירות נפש, כמבואר במדרש (ש"ר מה, ג) על הפסוק (שמות לה, ל) ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור, מה ראה להזכיר כאן חור, אלא בשעה שביקשו ישראל לעבוד עבודת כוכבים בעגל נתן נפשו על הקב"ה ולא הניחן, עמדו והרגוהו, אמר לו הקב"ה חיך שאני פורע לך. מכח מסירות נפש זו של חור מצד אחד, ומרים מצד שני, יצא בצלאל המסוגל לבנות משכן, להמשיך

מדרש.

מעלה זו של מסירות נפש נדרשת עבור כל המדות והמעלות הטובות. בלי זה אי אפשר לבנות בתים. לא בתי כהונה ולויה, לא בתי מלכות, ולא את בית המקדש.

כה

שרגא

פרשת שמות

דעת

גריס

וכתר שם טוב עולה על גביהן

ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים (א, כא)

בתרגום יונתן: "וקנו להון שום טוב לדריא ובנא להון מימרא דה' בית מלכותא ובית כהונתא רבתא" — וקנו לעצמם שם טוב לדורות ובנה להם ה' בית מלכות ובית כהונה גדולה.

וצריך ביאור, הרי התרגום יונתן מפרש שהשכר שלהן היה שכנה להן בתי כהונה ובתי מלכות, כפי דרשת הגמרא. (סוטה דף יא ע"ב ומובא כאן ברש"י) ואם כן, מדוע מקדים יונתן "וקנו להון שום טוב לדריא" — שקנו שם טוב לדורות, דייכן זה מרומם בפסוק, והואם הם קיבלו שכר נוסף מלבד בתי כהונה ובתי מלכות.

ביאור הדברים, נתן במסכת אבות: "רבי שמעון אומר שלושה כתרין הם" כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על גביהן" (פרק ד משנה י"ג).

ולכאורה תמוה, שהרי רבי שמעון סותר את עצמו מיניה וביה. בתחילה הוא אומר שלושה כתרין הם, ולמעשה הוא מזכיר בדבריו ארבעה כתרין: כתר תורה, כתר כהונה, כתר מלכות וכתר שם טוב.

ואכן, בינא (דף עב ע"ב) א"ר יוחנן שלושה זרין הן ופירש רש"י סימן לשלושה כתרין, ובמדרשים מובא מימרא זו של רבי שמעון בר יוחאי, ולא מוזכר כתר שם טוב, כי הוא אבן אומר רק שלושה כתרין ולא ארבעה. (ראה שמיר לר, ב, וקד"ר ז, א.)

ומפרש רבינו יונה שכתר שם טוב איננו כתר נוסף, אלא לכתרים כולם צריך בתם שם טוב, ע"ש. (ויע"ע שם בפירוש רש"י ודומ"ס.) ההקדמה לבניין בית מלכות וכהונה היא שם טוב, ושם טוב עולה על גביהם — הכהונה היא שזו שורש ויסוד כל הבניינים הללו.

וזוהי כוונתו של תרגום יונתן בן עוזיאל. אכן, הישכר שזכו הוא בתי כהונה ומלכות, אך כדי להגיע ולזכות לזה, צריך להקים את כתר שם טוב שעל

גבו נבנים הבתים הללו. לכן הוא מפרש שבזכות יראת השמים שלהן הן קנו לעצמם שם טוב, ועל גבי זה בנה להם ה' בתי כהונה ובתי מלכות.

RASHI EXPLAINS INTERPRETIVELY (*al pi drush*), that these were the houses of the Kehunah, the Levi'im and the Royal house of Israel. He bases this on Chazal (*Sotah* 11b). A closer examination will reveal that Chazal's *drush* is actually very close to the *pshat*, the most straightforward interpretation of this possuk.

A *bayis*, or house, is not merely a building of wood and stone; it is essentially the extension and continuation of the family. This is the meaning of the possuk, "בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה'" – *House of Aharon, bless Hashem! House of Levi, bless Hashem!*" (*Tehillim* 135:19–20). When we say, "House of Aharon," we express the fundamental nature of all Aharon's descendants. Not only is each Kohen a physical descendant of Aharon HaKohen, but he is also a living continuation of his life-work and represents the fundamental principles that were established by him. Whenever the Kohanim recite a blessing upon performing a mitzvah particular to the Kehunah, they declare, "Asher kid'shanu b'kedushaso shel Aharon Avinu – Who has sanctified us with the holiness of Aharon..." That is, each time they perform their Priestly duties, they remind themselves that they are members of Beis Aharon, and that through their acts they are continuing that aspect of Divine service that was originally established through

Aharon HaKohen. Any Jew may consider himself to be a student of Aharon HaKohen by being someone who, "loves peace and pursues peace, loves His creatures and draws them close to Torah," (*Avos* 1:12) but the Kohanim are not merely students of Aharon, they are actually the living embodiment and extension of Aharon HaKohen himself: Beis Aharon, the House of Aharon.

24 The Gemara in Menachos (53a) states: "The Rabbanan said to Rabbi Preida: Rabbi Ezra the grandson of Rabbi Avtulas who is the tenth generation from Rabbi Elazar ben Azariah, who is the tenth from Ezra [HaSofer] is standing at the gate!" This meant that Rabbi Ezra was a twenty-second generation grandchild of Ezra HaSofer, the great Sage and Kohen who led the Jewish people back to Eretz Yisroel and reestablished the Torah in Klal Yisroel. The Rabbanan considered Rabbi Ezra's visit to their Beis Midrash to be an exemplary show of honor, an exciting event. Rabbi Preida, upon hearing the reason for the excitement, did not agree. The Gemara continues: "He said: Why all the commotion? If he's a Torah scholar, fine. If he's a Torah scholar and has pedigree, fine. But if he simply has pedigree but is not a Torah scholar, let a fire consume him!"

*On a simple level, this Gemara teaches that *yichus* in and of itself is worthless, that a person should be judged instead by his accomplishments. On a deeper level, the Gemara is teaching that *yichus* is not simply a privilege, but a responsibility. Ezra HaSofer was the greatest teacher of Torah since Moshe Rabbeinu. He set up the Anshei K'nesses HaGedolah and set forth the principle of, "*Ha'amidu talmidim harbei* – establish many students of Torah." (*Avos* 1:1) Under his guidance, the structure of Klal Yisroel, and the way the Torah would be transmitted from generation to generation was molded. A descendant of Ezra HaSofer who lacks the commitment to the foundations his ancestor laid, who is not a *bar oryion*, a dedicated scholar of Torah, is not fulfilling his responsibility to his House. The offspring of the House of Aharon are no different. They are obliged to carry on the tradition of Aharon HaKohen and lead a life in harmony with the principles of his House. If they fail to commit to that tradition, then they are dishonoring Beis Aharon. Thus, '*yaya'as lahem batim*' means

that HaKadosh Baruch Hu instilled the Yiras Shamayim of Shifra and Puah deeply within the character of their descendants. It became a permanent family trait. There were surely families in Klal Yisroel known as 'Beis Shifra' and 'Beis Puah' whose members were noted for their Yiras Shamayim. Chazal merely identify them as the 'Levi'im, Kohanim and Melachim'.

רכא

ר' רבי

מנחת מיכאל + פרשת שמות

פירש רש"י בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויים בתים, כהונה ולויה מיוכבד ומלכות ממרים. כדאיתא בגמרא (סוטה יא, ב), והנה ידוע שהנהגת הקב"ה עם בריותיו היא בדרך של "מידה כנגד מידה" הן לטוב והן חלילה לרע אם כן יש מקום לתמוה מהי מידה כנגד מידה בשכר ששילם הקב"ה למילדות שעשה להם בתים בתי כהונה ולויה ומלכות על מעשיהם הטובים שעשו המילדות כאשר סרבו לצואת פרעה.

*ותירץ הגאון רבי יוסף דב סולובייצק ראש ישיבת בריסק בירושלים, על פי הכלל הידוע שבת ישראל הנישאת לגוי הוולד הולך אחרי האם והרי הוא כישראל לכל דבר (יבמות מה, ב), ומאידך כאשר דנים על יחוס הבן לכהונה ללויה או לאיזה שבט הוא שייך, הולכים אחר האב ולא האם למשפחות לבית אבותם.

*ומעתה יובן היטב דפרעה ביקש להרוג את הזכרים ולהשאיר את הנקבות בחיים, אם חס ושולם פרעה היה מצליח בזממו לא היה נשאר שום יחוס

בעם ישראל, דהעבריות היו נשאות למצרים והולדות הולכים אחר האם והיו יהודים שאביהם גוי המלמד את בניו תורת מצרים ולא תורת ישראל, ובזה פרעה היה מצליח לפגוע בכל יחוסו של עם ישראל, נמצא שעל ידי סירובן של המילדות גרמו המילדות לשמור על יחוסו של עם ישראל, משום כך נתן להם הקב"ה שכר מידה כנגד מידה וזכו ליחוס נעלה של בתי כהונה בתי לויה ומלכות.

R. Shternbach

sense of Yiras Shamayim. If a person is full of the fear of God, then all other fears are driven from him. This is the explanation of the possuk, "Because the midwives feared God, He gave them houses." As we said earlier, the Batei Kehunah, Leviya and Malchus, began as Batei Shifrah and Pu'ah. Their exceptional Yiras Shamayim was powerful enough to become the foundation of a family legacy, becoming an indelible aspect of the character of their descendants for all time.¹

R. Wolbe on Chumash

We find that one way to gauge a person's greatness is by his level of *yirah*, generally understood as Fear of Hashem, as we see in the following examples. Avraham Avinu referred to Sarah as his sister (*Bereishis* 20:11), "For I said there is no fear of Hashem in this place and they will kill me because of my wife." After *Akeidas Yitzchak* Hashem told Avraham (*ibid.* 22:12), "Now I know that you fear Hashem." The Torah writes about Amalek (*Devarim* 25:18), "And he did not fear Hashem." These are but a few of the numerous instances.

In *Parashas Shemos* we are told that the Jewish midwives, Shifrah and Puah (also known as Yocheved and Miriam), did not heed Pharaoh's command to kill the Jewish baby boys. On the contrary, they did everything in their power to keep them alive and healthy. The Torah tells us, "But the midwives feared Hashem and did not do as the king of Mitzrayim told them" (1:17). Additionally, the Torah relates that they were rewarded for their *yiras Shamayim*: "Because the midwives feared Hashem, He made for them houses" (1:21). Rashi explains that the "houses" mentioned in the *passuk* refer to the "house of *kehunah*" (Aharon, who descended from Yocheved) and the "house of kingship" (David, who descended from Miriam).

Chazal (*Shemos Rabbah* 1:16) add that in this merit, Yocheved gave birth to Moshe, and from Miriam came Betzalel, who built the Mishkan. In that sense, the *yiras Shamayim* of these two women laid the groundwork for the entire *Sefer Shemos*. *Shemos* describes the redemption of *Bnei Yisrael* and the receiving of the Torah — both of which were accomplished through Moshe — and the building of the Mishkan, which was directed by Betzalel.

* *Yiras Shamayim* can be described as the ability to withstand the trials that Hashem places before a person. It is the *middah* by which a person builds his spiritual stature from start to finish. The midwives "built" themselves to the point that they were able to with-

stand the greatest test: they put their lives on the line to save Jewish children. And Hashem rewarded them measure for measure.

* Reward in the Torah is not given as compensation for something that a person does, like a candy given to a child for good behavior.

"Reward in the Torah is not given as compensation for something that a person

does, like a candy given to a child for good behavior."

bring this newspaper or that magazine into our house? The list is endless. Each time we withstand a test, we build our spiritual stature — and reap the fruit of our efforts.

(*Alei Shur*, Vol. II, pp. 339-342)

31

R. Shternbach

The midwives risked their lives in order to save Jewish children, and yet the *passuk* states that they only received their rewards (*Kehunah*, *Leviyah*, and *malchus* — see Rashi, *ibid.*) because they feared Hashem. This implies that had they performed the same worthy deeds not out of *yiras Shamayim*, they would not have received the same great rewards.

Sometimes activists do a lot of good for the benefit of the *klal*, however, if they do not act out of *yiras Shamayim*, but in order to satisfy a desire to be involved in public activities, they lose the main part of their reward.

During *Akeidas Yitzchak*, too, we find that even though Avraham was willing to give up his only son for Hashem, the main praise from Hashem was reserved for the fear of Heaven inherent in his act, as it says, "For now I know that you fear Heaven."

פז

משה

ספר שמות

אדר

30

דהנה הנהגה של "מדה כנגד מדה", מחייבת שעל חסד מקבלים חסד, על תורה מקבלים תורה וכדו', והנה כאן כנגד מעשיהם של המיילדות ששיפרו את הוולדות וכן לבתים של תורה, מלכות וכחונה, ויש להבין איזו מדה כנגד מדה יש כאן.

* ולפי מש"כ הענין מבואר, אדרבה זהו מה שכתבה התורה "ויהי כי יראו המילדות את האלוקים", שמעלתם נבעה מתוך היראת שמים, וכך מדתו של הקב"ה, על יראת שמים מקבלים מלכות, כחונה ולויה, בתים אלו הם בתים של "קרבן אלקים", ומי שהתקרב לקב"ה והיר"ש שלו היתה כ"כ עצומה הוא זוכה לבתים אלו. מסירות נפש שנובעת מיראת שמים היא מולידה את ה"ויעש להם בתים".³⁹

32

A person with *yiras Shamayim* will not stop learning Torah whenever possible. Indeed, *yiras Hashem* is the receptacle sustaining the whole of *avodas Hashem*, as it says, "The fear of Hashem is His treasure" (*Yeshayah* 33:6).

The Chasan Sofer, Rav Shmuel Ehrenfeld, related that his grandfather the Chasam Sofer was once sitting with his students when he dozed off in the middle of learning. One of the students said, "They say about the Chasam Sofer that he is a great *gaon* (genius), but I don't see it." The second one said, "They say about him that he is a great *yerei Shamayim*, but I don't see his *yiras Shamayim*." At that point the Chasam Sofer suddenly woke up, and it turned out that he had overheard everything they said. He burst out crying and said, "I'm not upset about what you said that I'm not a *gaon* because I know that I have toiled and learned to the best of my ability, and if I am not a *gaon*, I will not be held responsible for that by the Heavenly Tribunal. But I am crying and distressed about what you said that I'm not a *yerei Shamayim*, because 'everything is in the hands of Heaven except for *yiras Shamayim*,' which means that I was capable of attaining this, and if I did not I should be extremely distressed about it." It is said that he cried so much that his clothes became soaked from all his tears.

ל"קוט יוסיף ל"קח

ל"קח יוסיף

33 יב

עיקר המעשה הגדול של המילדות היה הצלת התינוקות בגבורה ובמסירות נפש, ואמר הגי' דוד הקשר וצ"ל בספרו "שירת דוד". יש להבין, איפוא, מדוע תולה התורה את הסיבה לשכר שקיבלו ביראת שמים שהיתה להן, ולא בהצלת התינוקות.

שאלה נוספת מתעוררת בפרשתנו בעקבות דברי מדרש רבה (ב, ב) שמשנה רבינו נבחר להיות המנהיג, אחרי שנבחר ברעיית הצאן. הבחינה היתה בכך שאינו רועה מן הגזל, כמו שכתוב "ויהנה את הצאן אחר המדבר" (שמות ג, א), ובמה שנוהר ברעיית הגדי שברך, עיין שם. ולכאורה קשה, שאין זה הולם שמבחר למשימה כה גדולה כהנהגת כלל ישראל וקבלת התורה, יהיה בדבר כה פועט כגזל ורחמים על הצאן.

דבר נוסף — במדרש תנחומא (שמות טו) מבואר על הפסוק "וירא ה' כי סר לראות" (ג, ד): "אמר לו הקב"ה: נצטער לראות, חיך שאתה כדאי שאגלה עליך". והנה מעשה זה של "סר לראות", הוא פעולה קטנה מאד. גם כאן חוזרת ונשנית השאלה דלעיל, כיצד יש להבין שמשנה זכה שה' יתברך יתגלה אליו, בגין פעולה קטנה כל-כך?

שלוש שאלות אלו מובילות אותנו אל יסוד גדול וחשוב, המהווה תשובה משותפת לכולן. כל מעשה וכל פעולה נמדדים ונערכים בשורש המעשה או הפעולה, דהיינו, עלינו לחקור ולדרוש בכל פעולה הנעשית, מה היו מניעיה ועל פיהן יידון המעשה כולו. כי עיקר מעלת המעשים הנעשים על ידי האדם, נקבע על פי השורש והסיבה שהביאוהו למעשה שנעשה.

התורה מעידה ששורש המעשה המופלא של המילדות להצלת התינוקות, היה היראה. כיון שיראו את האלקים, הצילו את התינוקות. מובן, איפוא, מדוע קראה

לימוד גדול למדנו מכאן, ששום דבר בעולם לא מקבלים בחינם, וכל דבר שרואים שזכה בו אדם, הכל בא לו בחשבון גדול. וכמו שרואים כאן שמכח הקצאת שמים הפשוטה שהיתה בהן, זכו שתי המילדות להציל את עם ישראל.

ללמדנו, שהיראת שמים הפשוטה היא המדרגה הגבוהה ביותר, שהרי רק משום שהיתה להם אותה יראת שמים, לכן מסרו את נפשם להציל את הילדים.

כלומר, ההבנה מהתורה היא שהמטרה שלהן לא היתה להחיות את הילדים אלא היראת אלקים האמיתית, והואיל וזו היתה מטרתן, לכן לא נהרגו וזכו ל"ותחיין את הילדים".

מונח כאן רמז עבורנו. לכל אדם יש את ה'מצרים' ואת ה'פרעה' הפרטי שלו. היינו הגלות הפרטית שלו, ובאה התורה לגלות לנו שאין בכח האדם לצאת מתחת יד הפרעה הפרטי שלו, וגם לא להתחזק כשנמצא בגלותו הפרטית, אלא על ידי יראת שמים פשוטה בתכלית הפשוטות.

ללמדנו, שהיראת שמים היא הדבר העיקרי שצריך להיות לו לאדם, משום שכל המדרגות וכל ההשגות אפשר שיתבטלו ממנו, חוץ מהיראת שמים שהיא נשאר עם האדם לעולם ועד ואינה מתבטלת, וכל נסיונותיו של האדם הם רק בנקודה הזו, למדוד ולנסות אותו כמה יראת שמים אמיתית יש לו.

37

וכל ההשגות ניתן לקחת מהאדם, חוץ מדבר אחד: היראת שמים שהיא עומדת לו לעד, ובו טמון כוחו. ממילא, אם נכשל אדם בנראה שהיה חסר לו יראת שמים, כי בלאו הכי לא היה נכשל.

וזה מה שמבואר כאן בענין המילדות: "ותראנה המילדות את האלקים", כלומר הן עשו את מעשיהן לא משום שהיו להן השגות גדולות, והגם שלא כתוב כאן שלא היו להן השגות, אלא רק מחמת היראת שמים הפשוטה ביותר שהיתה בהן, שהיא יראת העונש.

שכן, המשמעות של יראת אלקים היא המדרגה הפשוטה ביותר - יראת הדין, שעליה רומז השם אלקים (תיקוני זוהר דף קמ"א ע"ב).

אם היה כתוב יראת הוי"ה היה משמע שהכוונה ליראת הרוממות, או אם היה כתוב שם אחר, היה רומז למדרגות אחרות, אבל על המילדות כתוב שהיתה להן "יראת אלקים", וזוהי היראה הפשוטה ביותר.

ומה שלא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים, היה זה רק משום "ותראנה המילדות את האלקים", לרמז לנו שאפילו רק עם יראת העונש הפשוטה ניתן להתגבר על פרעה הרשע. ולא רק שאפשר, אלא שזו הדרך היחידה להתגבר עליו, שלא לעשות מה שבא ומסית היצר הרע כל היום, שהיות והאדם נמצא כל הזמן במצרים תחת יד הקליפות, רק על ידי יראת שמים אפשר להתגבר עליו.

ורואים כאן שלא רק התגברו על היצר שלא להרוג את הילדים, אלא עוד "ותחיין את הילדים", וכמו שפירש רש"י (שם) שהיו מספקות להם מזון כדי להחיותם. ועל זה נאמר כאן "ותראנה המילדות את האלקים", להודיע שרק על ידי היראה שלהן נשאר זכר מעם ישראל, שכן רק היראת שמים היא שגרמה להן לעשות מעשה זה להחיות את הילדים, ועוד לספק להם מים נמזון.

ומחמת שהיתה להם יראת שמים, זכו ויצאו מהם בתים, וכפי שפירש"י, שהכוונה בתי כהונה, לוייה ומלכות, כי רק על ידי יראת שמים כזו יכולים לזכות שהבנים יהיו כהנים ולוויים ומלכים, שהם נצרכים להרכה יראת שמים מחמת האחריות הגדולה שעליהם.

התורה את שם הפעולה על שם היראה, ולכן גם השכר היה על היראה. כיון שהיא היתה הגורם למעשה, והשכר ניתן על שורש המעשה אשר גרם לו והולידו.

בזה מתבאר מה שמשה נבחן ברחמנות על הצאן ובנקיות מהגזל, כי הוא מבחן בשורש התנהגותו; דהיינו: המעשים הקטנים שעשה עם בעלי החיים הם שורש הגדלות בהנהגת כלל ישראל. שכן עיקר מעלת המנהיג בישראל, יסודה במידת הרחמים ובנקיון כפיים. כאשר הצליח משה באלה, זכה להיות מנהיג לכלל ישראל.

כדי לזכות לגילוי השכינה, יש צורך בהשתוקקות, והיא הגורם לזכות הגדולה הזו. לכן המעשה הקטן של "סר לראות" הוא ביטוי למעלת משה בהשתוקקות להשגת ה' יתברך, ולכן זכה לשכר הגדול - גילוי השכינה!

35

תורה

שמות

דעת

איש הנושא מתוך הדברים הגדולים רק רגעי הערבות, כבר קוראה התורה עליו כריתות ר"ל!

הוא יסוד תחילת דברינו, כי אנשים גדולים חיים בגדלות. ויודעים מגדלות, הם הרואים בכל ענין גדלות ורוממות, ומשיגים הם אמנם גדלות אך מכל מיני קטנטנויות, ממשחק של "פירפ" לילדים קטנים, וזכים הם לרום המעלה, למקום מיוחד בתורה הקדושה, ואנשים פשוטים, הם הנם דורסים ברגליהם על כל מעלה נכונה, הכל בעיניהם דברים קטנים. וכמוהם יהיו עושיהם, מתקטנים בתכלית עד כריתות ר"ל.

ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים (א. יז). לכאורה למה לא תורה לספר ענין יראתם את האלהים, והלא די לנו בעיקר המעשה שלהם, שלא עשו כאשר דיבר עליהן מלך מצרים, ואם תאמר שפירוש מלת "ותיראן" הכוונה לומר ולספר שזאת היתה סיבת מעשיהם, שמתוך יראת האלהים הגדולה שבהן, הוא הסעם מה שלא עשו כאשר דיבר עליהן מלך מצרים. אין זה דרך התורה לספר על מי שעשה איזה מעשה מצוה, שעשה כן מפני שהיה צדיק, אלא כך פירושו של הענין שאין "ותיראן" כאן מלת התואר והשבח עליהן, כי היו יראי אלהים, ואשר מפני כן לא עשו דבר המלך, אלא הענין הוא כי היה אמנם הדבר אצל נסיון קשה מאוד לעמוד בו, כי על כן הגדילו היראה, ע"י התבוננות ביראת ה' ופחדו, לחשוב שכר עבירה, דהיינו חיייהן שהיה תלוי בזה, נגד הפסדת הנורא וכדומה, והרבה הרבה עסקו ופעלו להגדיל היראה עד שהצליחו בזה לעמוד בנסיון ולהגביר עצמן על כל הקושיים, ובזכות מעשה היראה הוא שקבלו שכרן אשר הטיב להם האלהים ויעש להם בתים - בתי כהונה ולויה ומלכות. וכן איתא במדרש (שמו"ר א. טז) "אמר רבי ברכיה בשם ר' חייא בר אבא הה"ד (איוב כה, כח) ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה, מהו שכר היראה - תורה, לפי שיראה יוכבד מפני הקב"ה העמיד ממנה משה וכו' ומרים יצא ממנה בצלאל שהיה מלא חכמה וכו'".

ובאמת כי זאת היא עיקר המצוה של יראה אשר נאמר (דברים י. כ) את ה' תירא, אשר לכאורה קשה להבין איך זה יקים בפועל זאת המצוה, הלא יראה היא מדה הנפש ולא ענין של פעולה, והמצוות עשה שבתורה הלא הם על המעשים ולא על הכחות, וכן כל המצוות התלויות בלב, כגון אהבת ה' והדבק במדותיו וכדומה, איך נמנו בין התרי"ג מצוות עשה, מאחר שאין קיומן תלוי לכאורה בפועל האדם? אלא ודאי שקיום אלה המצוות הם על קנייתם אותם, על ההשתדלות לקנות הכחות הנפשיים ההם.

36 זהו ביאור דברי הר"י בשע"ת (שער ג. קסד) וז"ל: "כי האדם חייב להכין מערכי לבו בכל עת ולהשקין בלבו אימה ויראה מעל פני השם יתברך". ומאחר שכתב סתמא "האדם חייב", מן הסתם הוא חיוב מדאורייתא, ולפי

דברינו אמנם כן הוא, כי זהו המצוה עשה של ה' א' תירא, דהיינו על ההשתדלות והעסק בקניית המדה, וכתב שם עוד: "ועל הרשעים נאמר (ירמיה ה. כד) ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה'". הגה כי אין התביעה כאן על הרשעים על כי אין בקרבם פחד אלהים, התביעה כאן היא על שלא השתדלו לקנות היראה, כי היא עיקר חיוב האדם, הוא מה שכתוב "ולא אמרו בלבבם נירא", ולכן זה הוא רשעתם, והמילדות אשר זכו לכל טוב על אמירתן ומחשבתן בשכר מצוה והפסד עבירה, הוא שזכו, בהכנתן מל מערכי לבן ליראה את השם הנורא, כי זו היא המצוה, ועל זה ודאי השכר באין סוף.

Without Fear of Hashem We Procrastinate

The body's natural desire is to procrastinate, be complacent, and be at rest. Fear of Hashem is the key we need in order to propel

ourselves past our innate laziness and enable us to live the way we know we should.

Above (in Chapter 2), we cited the following statement of the Talmud: *One who possesses Torah but not fear of Heaven is like a treasurer who has been given the keys to the inner chamber, but not to the outer one. How will he enter?* (Shabbos 31a-b).¹⁵

The inner keys symbolize the Torah. One can learn and know an overwhelming quantity of Torah, but without fear of Hashem — symbolized by the outer keys — he will not properly fulfill the Torah he has learned. Fear of Hashem gives us the strength and wherewithal to break through our desire to procrastinate, overcome our innate laziness and complacency, and fulfill what we know our obligations to be.

The Talmud is teaching us that it is not sufficient to know the Torah. We must also acquire fear of Hashem to ensure that we fulfill the Torah we know.

שכן שלשה תפקידים אלו היו עיקרי הגדולה בעם ישראל. הכוונה היתה עיקר העבודה בישראל, וגם הלויים היו מצווים על עבודתם בבית המקדש כל היום, וכן המלכות, שיצאו מהן כל מלכי יהודה במשך כל הדורות, היו אלו האנשים החשובים ביותר בעם ישראל. וגם מלך המשיח עתיד לעמוד מהם.

ורואים שמישה יצא מיראת העונש בלבד, שכיון שלאמותיהם היתה יראה כל כך חזקה, זכו שגם לבניהם תהיה כזו יראה.

ומה שהיה בכלל ישנו גם בפרט, ומכאן ילמד אדם, שאם רוצה לזכות בפרטות לבתי כהונה, לוויה או מלכות, ושכניו יהיו עובדי ה' ולומדי תורה, וגם לזכות לבנות בתוך לבו משכן לזיוו - עליו לקנות יראת שמים אמיתית, שרק בזכותה זוכה אדם לבנין בית המקדש הפרטי אצלו ואצל בניו. כי כאשר יש לאדם יראת שמים - הריהי פועלת ומשפיעה גם על בניו, שימשיכו להיות משכן לבורא יתברך.

ואפשר שדבר זה שמרומז כאן במה שכתב רש"י על "ויעש להם בתים" - שהכוונה בתי כהונה, בתי לוויה ובתי מלכות, והיינו שיזכו לבנים ולנכדים טובים. ובא רש"י לרמז בזה, שהזכירה בילדים טובים באה רק בזכות היראת שמים. יראת שמים היא הסגולה הגדולה ביותר לבנים טובים, ובה תלויים הדורות הבאים.

לכן יכין כל אדם את עצמו לקיות מלא וגדוש ביראת ה', ובפרט בזמן הגלות שבלעדי יראה זו אי אפשר להחזיק מעמד.

לשם כך יש ללמוד הרבה בספרי היראה, שהם מקנים לאדם את היראת שמים הבהירה. וגם אדם שזכה למדרגות גבוהות ביראה, צריך להשיג גם את יראת העונש הפשוטה, כי לפעמים נוטלים מהאדם את כל מדרגותיו והשגותיו, ואם אין לו אז את יראת העונש הפשוטה, הוא עלול ליפול ח"ו בפח יוקשים.

ח 39 ה' תנאים • תפארת שמשון • ביאורים

יוכבד ומרים זכו עבור יראת השמים שלהן ומסירותן בעד עם ישראל בעת גזירת פרעה, לשכר עצום ומופלא: דורות עולם של כהנים, לויים ומלכים, ואפילו משיח צדקנו.

הדבר דומה לחייל בצבא, שבעת שלום קשה לו מאוד לעלות בדרגה או לזכות בצ"ש, אך לא כן בשעת מלחמה, שאז יש בידו האפשרות להראות את גבורתו ואומץ לבו, ואפילו במלחמה קצרה יוכל לעלות לדרגת קצין גבוה.

* כן הוא גם במלחמת הקודש, כאשר כל הסביבה במלחמה תמידית נגד דרך התורה והמצוות, וכן בעבודה האישית של כל אחד, כאשר כל דבר עולה בקשיים מרובים - זהו הזמן בו ניתן להשיג מדרגות עצומות בזמן קצר.

דוגמה אחת לדבר הוא ענין ברכות הנהנין. כל אחד מבין כמה עשרות ברכות ביום, וברובן הן קטועות או נאמרות בלא כוונת הלב. ידוע שהאר"י הקדוש הפליג במיוחד בחשיבות ענין זה, שהרי אכילת האדם היא המחיה אותו, וכאשר הברכה אינה כהלכה - הגוף והנפש מתמלאים בטומאה והדבר מהווה יסוד להרבה רעות ואסונות רח"ל. וכן להיפך, כשהברכות נאמרות כהלכתן ובכוונה, מתקן המבין עי"ז דברים עליונים ונשגבים, ומושך על ידן שפע ברכה עליונה לו ולעולם כולו.

* כאשר חושבים רגע על ענין זה, התגובה הטבעית היא: 'כולם נוהגים כך', 'כבר התרגלנו', 'אי אפשר אחרת'. אבל האמת היא שהדבר תלוי בהרגל, ואם אדם יילחם ויתעקש על הענין, דוקא מפני הקושי שבדבר ומפני שכל כך הרבה מזלגים בנושא - יזכה לסייעתא דשמיא מיוחדת. הדרגה שישגי תהיה מעולה ביותר, ויאך לקדושת עולם לו ולדורותיו אחריו.

שער שלישי

41 ש"ס - ח"א ר' ח'א

ד. במה התורה מודדת את האדם?

* קטן וגדול מודדת התורה ביראה ובאמונה. פלשתיים: אמרתי אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני. עמלק: ויזנב בד כל הנחשלים אחריו ואהיה עוף ויגע ולא ירא אלקים. ואע"ה אחרי העקידה: עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. ועוד כהנה. ובאמונה: בניס לא אמן בם - ואע"ה בהבטחת זרע והוא בן מאה ושרה עקרה: והאמין בה' ויחשבה לו צדקה. מרע"ה במי מריבה: יען לא האמנתם ב"...

אמונה ויראה הן שתי המידות היסודיות אשר בהן מודדת התורה את כל אדם. ועתה בוא וראה: אמונה היא מידה הצומחת בתוך הכללי-ישראל ובתוך כל פרט ופרט מישראל: כאשר מרע"ה טען: והן לא יאמינו לי - וגליא קמי קב"ה דמיהמי ישראל. אמר לו הן מאמינים ובני מאמינים; הן מאמינים דכתיב ויאמן העם. בני מאמינים - והאמין בה' (שבת צ"ז ע"א). אע"ה שתל האמונה בתוך הכלל ישראל והיא עמדה להם גם בתוך גלות מצרים. ביציאת מצרים

נתחדשה אמונה זו: ויראו העם את ה' ויאמינו בה'. ובמתן תורה אמר ה' הנה אנכי בא אליך בעב הענן ושמע העם בדברי עמך וגם בן יאמינו לעולם - רמב"ן: וגם בן יאמינו לנצח בכל הדורות ואם יקום בקרבכם נביא או אולם חלום כנגד דברך יכחישוהו מיד (יתר, חמישי). הושרשה בהם במעמד הר סיני אמונה לדורי דורות, ועם צמיחת חיי כל דור צומחת גם האמונה. אמונה מושרשת וצומחת בתוך הכלל ישראל, מאע"ה עד יציאת מצרים, וממתן תורה עד סוף כל הדורות. ואף בדור שלכאורה "לא אמן בם" וסטו ממנה - פתאום היא מתעוררת שוב והזורים בתשובה.

* ביראה איננו מוצאים "יראים בני יראים", כי כל אחד ואחד מוכרח לבנות בקרבו יראת מעצמו. היא תחש שבו עומדים בנסינות, וברוב המקומות שהיראה נזכרת בתורה מדובר שעמדו או לא עמדו באיזה נסיון. מהו נסיונם של גוים? רציחה. ואמר אע"ה "כי אמרתי אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי", כי באין יראה לא יעמדו בנסינו ויהרגוהו. ועמלק לא ירא אלקים ובא להלחם בישראל. המרגלים לא עמדו בנסינו. "ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחריו - ואשלים בתר דחלתי - והביאותיו" (כ"י שלח, סוף שלשי). יראה היא מידת הבנין באדם. בה הוא בונה את עצמו ממסד עד טפוחות. בה עמד אע"ה בכל עשרת נסיונותיו, עד שאחרי האחרון נאמר לו "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה".

הרי אמונה שייכת לכת הצמיחה באדם, וביראה הוא בונה את עצמו-ונספה להכוננו מעתה בשתייהן כזו אחר זו.

42

ה. שילוב אמונה ויראה

* יראה ואמונה משולבות יחד באדם, וכמעט אי אפשר להפריד ביניהן. הרמב"ם מצרף שתייהן יחד וקובע בספר המצוות "מצוה ד' שצונו להאמין יראתו ולהפחד ממנו" - הרי היראה עצמה היא מצוה של אמונה. אם העובד משריש בקרבו אמונה חזקה ויחד עם זה הוא בונה עצמו ביראה, בודאי זה יצמיח פרי קדש הילולים.